

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ДИТЯЧОМУ ХОРЕОГРАФІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ

У статті розкривається методика формування дитячого хореографічного колективу та його вплив на формування особистості, розвиток її творчих здібностей.

Ключові слова: хореографічний колектив, особистість, виховання, умови формування дитячого хореографічного колективу.

Постановка проблеми. Суспільство, що складається з багатьох соціальних груп, впливає на індивіда різними засобами. Найважливішим засобом впливу є соціальні групи, тобто такі групи, члени яких зустрічаються й спілкуються між собою віч-на-віч, здійснюючи вербальні та емоційні стосунки. Змістом спілкування, яке служить виховній меті, є передача від людини до людини корисної інформації, на основі якої вони можуть формуватися й розвиватися як особистості.

"Виховання не тільки має розвивати розум людини і дати йому відомий об'єм відомостей, але має запалити в ній прагнення серйозної праці, без якої життя її не може бути ні достойним, ні щасливим" (К.Д.Ушинський) [1]. Ці слова є актуальними в дитячих хореографічних колективах і сьогодні. Адже робота педагога-хореографа, вихователя як колективу, так і окремих дитячих душ є безкінечно складною. Якщо враховувати поєднання характерів у кожній конкретній групі вихованців, то вона завжди потребує творчого підходу. Колектив має виконувати головну роль у соціалізації та формуванні й розвитку особистості, і без нього виховати дитину як особистість дуже важко, а інколи взагалі неможливо.

Впливу дитячих хореографічних гуртів на становлення й розвиток творчих здібностей дитини, її моральне виховання засобами хореографії приділяється не виправдано мало уваги. На сучасному етапі розвитку хореографічної освіти це питання постає особливо гостро.

Метою статті є висвітлення теоретичних і практичних аспектів формування хореографічного колективу та його вплив на розвиток особистості.

Результати теоретичного дослідження. На теоретико-концептуальному рівні інтерес до формування особистості засобами хореографії частково розглядалось у працях В. Богданова-Березовського, К. Василенка, М. Ельяша, М. Загайкевич, Р. Захарова, Ю. Слонімського, Ю. Станішевського та і ін. Розвиток творчої особистості у хореографічному колективі досліджували методисти-практики народно-сценічного танцю – О. Бочарова, Я. Волинський, О. Лопухов, Н. Стуколкіна, О. Ширяєв та ін.

"Поганий господар ростить бур'ян, хороший – вирощує рис, розумний – культивує ґрунт, далекоглядний – виховує працівника" (*Японська мудрість*). Для хореографічного колективу сьогодні важливо не стільки навчити дітей виконувати хореографічні композиції, а як виховати справжню, творчу людину мистецтва. Які ж особливості має педагогічне керівництво дитячими колективами, із урахуванням загальних завдань навчання та виховання у хореографії? Практично організовуючи роботу хореографічного колективу, педагог має переслідувати наступні виховні цілі:

1. Навчити дітей правильно розподіляти між собою ролі спільної діяльності і виконувати в ній свої обов'язки.
2. Навчити дітей бути керівниками міні групи в їхній творчій діяльності.
3. Навчити дітей підкорятися правилам спільної роботи та бути гарними виконавцями.
4. Навчити дітей уміло спілкуватися один з одним, установлювати й підтримувати ділові стосунки.
5. Навчити дітей налагоджувати в колективі емоційно сприятливі особистісні взаємостосунки, створювати атмосферу успіху.
6. Навчити кожну дитину бути незалежною, творчою особистістю, яка б переслідуючи власну мету, в той же час, не утискала інтереси інших членів гурту.
7. Навчити дітей вміло вести дискусію, висловлюватись самим та слухати інших, доводити свою думку і визнавати правильність позицій інших людей.
8. Навчити дітей ліквідувати конфлікти у сфері особистих і ділових стосунків.

Більшість існуючих дитячих гуртів і об'єднань відносяться або до середньо- або до слаборозвинутих соціальних спільнот. Середньо- і слаборозвинуті в соціально-психологічному відношенні колективи, тобто такі, які у житті складають абсолютну більшість, двояко впливають на психологію й поведінку особистості: і позитивно, і негативно [5].

Особистість – це завжди індивідуальність, і виховувати особистість психологічно означає формувати самостійну, незалежну, не схожу на інших людину. Колектив, як правило, уніфікує особистість своїм впливом, однаково впливає на всіх дітей, висуває до них єдині вимоги. Однаковість

вимог, які висуває колектив до всіх без винятку і без врахування їх індивідуальності, призводить до соціально-психологічного явища, що називається деіндивідуалізація [5]. І якщо на практиці члени колективу виростають як особистості різними людьми, зберігаючи свою індивідуальність, то відбувається це не дякуючи, а скоріше всупереч впливу колективу.

На початковому етапі формування колективу неможливо уникнути деіндивідуалізації особистості, адже щойно сформований колектив має пройти процес навчання екзерсису, біля станка та на середині залу. Вивчаючи лексику майбутньої хореографічної композиції, учасникам потрібно попрацювати разом над малюнком танцю та технікою виконання хореографічних комбінацій разом, вслухаючись у єдиний музичний супровід. Відпрацювати єдиний ансамбль у виконанні хореографічної композиції неможливо без уніфікації. Це все об'єднує до спільного процесу творчості.

Проте високорозвинуті колективи, а у багатьох випадках і середньорозвинуті, є дуже корисними для формування особистості. Про те, що реальний колектив здатен позитивно впливати на особистість, свідчать багаточисленні дані, отримані і в педагогіці, і в психології. Наприклад, коли виконавець хореографічної композиції прагне технічно вірно в ансамблі з іншими виконавцями виконати складну лексику танцю, доповнюючи при цьому комбінацію своєю акторською майстерністю, формує в дитині прагнення до самовдосконалення і почуття відповідальності серед товаришів по творчості та знаходження своєї ролі й місця в колективі [4].

Теоретичне визнання й експериментальне підтвердження отримало, наприклад, положення про те, що особистістю людина не народжується, а стає. Багато що в людні позитивного дійсно отримується в різних колективах у результаті спілкування й взаємодії з людьми, проте далеко не все [1].

Зміни, що відбуваються у нашому суспільстві, пов'язані з перебудовою політичних, соціальних, економічних відносин, поступова демократизація всіх сфер суспільного життя вимагають радикального перегляду поглядів на роль колективу у вихованні особистості в хореографічних колективах. Сучасному суспільству необхідна нова особистість, не ординарно мисляча, вільна, самостійна й творча. Для того, щоб така особистість виховалась, необхідно позбутися всіх перепон, які існують на шляху її розвитку [1].

Як же перебудувати систему виховання, зробивши її більш відповідною вимогам часу? Перш за все необхідно відмовитися від двох догм: права колективної думки бути переважаючою над думкою окремо взятої особистості і, нібито, однозначно головного впливу реального колективу на особистість. По-друге, не можна стверджувати, що будь-яка дія дитини, не розрахована на інтереси дитячого чи педагогічного колективу, є шкідлива для суспільства. Доцільно фактично урівняти у педагогічних правах і обов'язках особистість і колектив, дитячий і педагогічний колективи, вихователя й вихованця. На ділі це означає надання права не тільки дорослому, а й колективу чогось вимагати від дитини як особистості. Проте дитина має право висувати вимоги до колективу та до технічно правильного виконання в ансамблі складної лексики танцю всіма учасниками творчого процесу; окрім того, вона може залишатися при своїй думці, якщо колектив чи педагог-хореограф порушують, на її погляд, творчий підхід до правильного виконання хореографічної композиції. Також не тільки окрема особистість має брати на себе певні обов'язки перед колективом і виконувати їх, але і колектив має чіткі і рівні обов'язки перед кожною дитиною. Нарешті, необхідно повністю відмовитися від думки про те, що поза реальним колективом особистість сформуватися не може [4].

Психологічне виховання у колективі означає формування і зміну соціальної установки, яка має три компоненти: знання, емоції та дії. Відповідно виховання соціальної установки зводиться до зміни однієї або декількох їх складових. Педагогічна дія на соціальну установку колективу включає чотири стадії: привернути увагу дітей до певного завдання, пробудити їх інтерес, запропонувати нову інформацію і переконати [5].

Щоб привернути увагу дитячого колективу до вирішення певного завдання, необхідно педагогу чітко продумати, в якій послідовності і в якій формі він поставить перед колективом проблему, яку необхідно вирішити. Привертання уваги залежить від емоційного забарвлення завдання та переконання самого педагога у необхідності його вирішення.

Переконуюча аргументація є другим кроком, після привертання уваги, на шляху формування або зміни соціальної установки. Навіть якщо переконання базується на добре підібраній сукупності фактів, спосіб їх надання дітям може суттєво вплинути на результати переконань. Один і той же факт може бути уявлений і сприйнятий дітьми по-різному. Наприклад, дитяча уява костюмованих образів танців із казок не завжди співпадає з баченням цих же костюмів керівником колективу. Тому що керівник має враховувати не тільки естетичний вигляд, а й зручність костюму під час виконання хореографічних комбінацій та цілісність всього хореографічного твору на сцені [2].

Багато чого в ефективності педагогічної дії з використанням аргументації залежить від того, наскільки вчитель покаже вихованцям, що дійсно він бажає їх переконати, а також від того, як він особисто відноситься до вихованців. Проведені психологами дослідження також показали, що одне і те ж твердження педагога може по-різному сприйматися дітьми, а характер сприйняття багато у чому залежить від того, що відбувається під час сприйняття, які події супроводжують його і яка та ситуація, в якій сприйняття має місце. Було виявлено, що помірна точка зору з обговорюваного питання сприймається як крайня на фоні різко протилежної їй позиції, і навпаки [4].

Часто у хореографічних колективах створюється складна система емоційних стосунків: одні члени групи користуються більшою, а інші меншою популярністю серед своїх товаришів. Особливо

популярні особи, що користуються симпатією та визнанням, впливають на інших членів групи і є своєрідними "авторитетами", зразками для свідомого або несвідомого наслідування. Вони також великою мірою спричиняють додержання певних норм поведінки і нав'язують ці норми новим членам групи. Бо однією з основних закономірностей діяльності хореографічного колективу є чинність у ньому певних правил, принципів поведінки, часом неписаних, але обов'язкових. Ці норми зобов'язують членів групи бути солідарними у відношенні досягнення поставленої мети. Важливо педагогу, що працює з цим дитячим колективом, вчасно помітити такого лідера і спрямувати його вплив у вигідне для діяльності колективу русло, зробити його своїм однодумцем [4].

У кожному хореографічному колективі є свої норми і правила поведінки. Це і вітання перед початком занять із учителем, що супроводжується певним реверансом без зайвих слів; ставлення виконавця до екзерсису, як біля станка, так і на середині залу; поведінка під час переодягання, як перед початком уроку, так і в кінці; гігієна кожної дитини; зачіска під час занять та концерту тощо [3]. Готовність додержувати норм колективу залежить від рівня його привабливості для окремих осіб. Крім того, тут діє тенденція до наслідування й підпорядкування, а часто і сила навіювання.

Наскільки великим може бути вплив колективу на окрему особу показали відомі експерименти С. Аша, який установив, що більшість людей схильні підпорядковуватись думці і вимогам колективу [1]. Це явище він назвав конформізмом. Проте люди відрізняються одне від одного рівнем конформізму. Конформізм деяких людей доходить до того, що вони перестають довіряти власним органам чуттів, натомість інші люди виявляють більшу самостійність. У процесі дослідження було виявлено, що молодь перехідного віку виявила більший конформізм, ніж діти у віці 7–9 років, які ще не дуже зважають на думку інших осіб. Найвищий показник конформізму зафіксовано у групі осіб віком 11–13 років. В осіб старшого віку цей показник був нижчий, проте вищий, ніж у дітей 7–9 років. Крім того, встановлено, що дівчата більші конформісти, ніж хлопці. З іншого боку, хлопці з більш освічених сімей виявляють нижчий рівень конформізму, ніж їхні товариші [5]. Педагог-хореограф має врахувати дані цих досліджень при вихованні різновікових дітей, поясненні нового матеріалу, побудові системи спілкування.

Зрозуміло, що "рецепти" створення колективу мають не більше сенсу, ніж "рецепти" створення хореографічних композицій. Можна обговорювати лише деякі загальні принципи формування колективу, але сам творчий акт спирається на обдарованість та ініціативу творчої особистості, керівника. На жаль, педагогічна творчість часто обмежується формальними вимогами й адміністративним тиском. Проте можна з упевненістю стверджувати, що ніякі педагогічні зусилля не перетворюють дитячу групу на колектив, якщо ця група не буде втягнута у спільну працю: працю колективної творчості під час створення хореографічної композиції; працю заради один одного та заради групи в цілому, щоб показати свою хореографічну роботу на сцені на розсуд глядача. Так праця однієї дитини, члена колективу, знаходить загально колективне значення і служить для особистості джерелом морального задоволення, дитина відчуває, що вона необхідна як виконавець-актор художньому колективу. Звідси ще одна важлива ознака колективу: повага до праці, якою б вона не була, коли виконавець усвідомлює це через фізичне навантаження та емоційні переживання на сцені. Зрозуміло, коли дитина знає ціну праці, їй легко подумки поставити себе на місце іншої. У хореографічному колективі це не викликає особливих труднощів, коли, в основному, діти вивчають одну хореографічну комбінацію. У когось виходить краще, у когось гірше. Проте у справжньому колективі панує атмосфера взаємовиручки, взаємодопомоги, взаємонавчання [4].

Що має робити педагог у практичному плані, стверджуючи домінанту праці у групі вихованців? Не виключено, що у хореографічній педагогіці доведеться розробити щось на зразок "ділових ігор" для дітей, щоб навчальний процес урізноманітнити і зробити більш очевидним вклад кожного учня у працю колективу. Зрозуміло, що праця є основою формування колективу і що в такій атмосфері педагог стимулює спілкування з дітьми на діловому рівні. Тому майстерність педагога в тому, щоб, створюючи психологічний клімат працелюбства і ділового спілкування у колективі, вміло перемешувати справу з грою і стимулювати у дітей пориви до духовного спілкування. У той же час педагогу необхідно пам'ятати, що діти часто морально незрілі і мають перед очима не завжди гарні приклади для наслідування. Якщо це так, то виховання слід доповнювати психологічною корекцією спілкування учнів, їх виховання у плані людинознавства, розвитку у них культури спілкування [4]. Педагог має створити у колективі (особливо на перших етапах формування гурту) атмосферу, в якій діти можуть радісно і невимушено працювати без надмірних зусиль. Незалежно від результату потрібно підтримувати і стимулювати зусилля дітей, ставити зрозумілу й доступну мету, зацікавлювати у досягненні її. Саме тоді діти будуть проявляти і свою власну ініціативу, що необхідно для виховання творчості.

Спостерігаючи за хореографічним колективом педагога виявили, що дитина будь-якого віку дуже прив'язується до оточуючих, які близькі їй по творчості, духу та досягненні мети. Вона підсвідомо ототожнює свою особистість із цією людською єдністю, по-справжньому цінує причетність до неї. Тому вона, будучи навіть спершу відлюдкуватою, поступово стає більш товариською. Якщо вона неорганізована, їй самій захочеться підтягнутися, щоб колектив її більше цінував, а учасники й друзі поважали. Дитина, яка завинила перед колективом, не обов'язково потребує покарання. Вона себе набагато сильніше покарає каяттям. Щоб виправдатись перед товаришами, така дитина часто готова "звернути гори". Знаючи ж, що їй реально погрожують принизливі колективні санкції чи покарання з

боку керівника, вона інколи може "стати в позу", почати демонструвати свою непохитність [4]. Проте мудрість колективу все ж робить ставку на совість, на моральне відчуття, на гідність, а не на залякування. Необхідно підкреслити, що при формуванні колективу мета не може виправдати засоби.

Висновки. Отже, колектив, якщо тільки він відповідає цій назві, не має "Маріонеток" і "Загнаних"; він явно й приховано сприяє росту самосвідомості, укріпленню відчуття власної гідності у кожної дитини, розвиває творчі здібності та високоморальні якості. Дух колективу, який цінують усі його члени, передбачає саме повагу до будь-якої дитини, як до особистості.

Використані джерела

1. Безпалько О. Спілкуємось та діємо: [навч.-метод. посіб.] / О. Безпалько, Ж. Савич. – К.: Навч. книга, 2002. – 112 с.
2. Березова Г.О. Хореографічна робота з дошкільнятами / Г.О.Березова. – 2 вид. – К.: Муз. Україна, 1989. – 208 с.
3. Бондаренко Л.А. Методика хореографической работы в школе внешкольных заведений / Л.А. Бондаренко. – К.: Муз. Україна, 1985. – 125 с.
4. Кирилюк В.М. Педагогічні основи формування дитячого хореографічного колективу : [навч.-метод. посіб.] / В.М. Кирилюк. – Ніжин: видавництво НДУ ім. Миколи Гоголя, 2006. – 101с.
5. Талызина Н.Ф. Педагогическая психология: [Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений] / Н.Ф. Талызина. – М.: Изд. центр "Академия", 1998 – 288 с.

Kyrylyuk V. M.

FORMING OF PERSONALITY IS IN CHILD'S CHOREOGRAPHIC COLLECTIVE

Nowadays it is more important to bring up a really creative person of art rather than just to train children to perform choreographic compositions. Although a group influences all the children and sets up the same claims, highly developed groups are very useful to form individuality. Numerous data from pedagogy and psychology research are the evidence of real group positive influence on a personality. For instance, when a performer of choreographic composition tries to technically correct execute a difficult dance in company with other performers, with adding acting technique at the same time, such situation forms an aspiration in a child for self-development. Moreover it makes children responsible for their mates and helps to find their role in a group. Psychological upbringing in group means creating and changing of social attitude, which has three main components such as knowledge, emotions and actions.

Pedagogical effect on social group attitude consists of four stages: to pay children's attention to certain task, to pique their interest, to offer new information and to convince. Often a complex emotional relationship system is created in choreographic groups. Some members of the team are more popular with their mates, and others are less. Thus a group contributes in all ways to personal development and self-esteem. Besides it develops creative abilities and moral values. The team spirit, which is highly appreciated by all members, provides respect to each child and their personality. The article covers methods of children choreographic group forming and its influence on personality and their creative abilities development.

Key words: *choreographic group, personality, upbringing, conditions of children choreographic group forming.*

Стаття надійшла до редакції 25.11.2015 р.